

Щербакова Н. П. До проблеми формування професійної компетентності педагога-дослідника / Н. П. Щербакова // Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива і перспектива : матеріали Всеукр. науково-практичної конференції, 21 листопада 2013 року, м. Київ. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2013. – 292 с. – С. 256–260.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-ДОСЛІДНИКА

Щербакова Н.П.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

shcherbakova_n@ukr.net

В представленной статье рассматриваются основные задачи, которые выполняет научно-исследовательская деятельность студентов; основные черты, характерные педагогу-исследователю и умения, которыми он должен овладеть в процессе своего становления. Кроме того, представлены этапы формирования профессиональной компетентности будущего учителя.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность студентов, педагог-исследователь, исследовательские умения.

Сучасний стан розвитку науки, стрімка глобальна комп'ютеризація України та світу, поширення інтернет-технологій, що не потребують застосування значних сил для пошуку необхідної інформації та пізнання світу значною мірою призводить до зниження рівня дослідницьких та пошукових Умінь студентів.

Загалом, проблема підготовки майбутніх учителів ґрунтовно висвітлювалася як педагогами-класиками (О.В. Духновичем, А.С. Макаренком, С.Ф. Русовою, В.О. Сухомлинським, К.Д. Ушинським), так і сучасними дослідниками (А.М. Алексюком, С.У. Гончаренком, О.А. Дубасенюк, Н.В. Кузьміною, О.Я. Савченко). Організації науково-дослідної роботи майбутніх педагогів приділяють увагу у своїх дослідженнях Н.М. Кушнарєнко, І.П. Єрмакова, О.М. Пєхота, В.О. Сластьонін, В.М. Шейко та інші.

Семен Устимович Гончаренко дає визначення дослідницькому методу (принципу) в навчанні – як методу залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності. Внесення елементу дослідження в навчальні заняття сприяє вихованню в школярів активності, ініціативності, допитливості, розвиває їхнє мислення, заохочує потребу дітей і підлітків у самостійних пошуках [5, С. 102].

О.М. Пєхота та І.П. Єрмакова зазначають, що поняття „науково-дослідницька діяльність студентів” включає в себе два взаємопов'язаних елементи: навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості та наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і доцентів [4, С. 55].

Реалізована в комплексі науково-дослідницька діяльність студентів забезпечує вирішення таких основних завдань:

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;

- прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідницької діяльності;

- розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення найздібніших студентів до розв’язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;

- необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;

- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця;

- створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у стінах вищого навчального закладу резерву вчених, дослідників, викладачів [4, С. 58].

Науковці виділяють три основні напрями науково-дослідницької діяльності студентів ВНЗ: в межах навчального часу, в позанавчальний час та в межах проведення організаційно-масових заходів.

Зміст, форми та методи дослідницької діяльності повинні забезпечувати:

- поступове урізноманітнення напрямів та збільшення глибини дослідження;

- поетапне розширення індивідуальної участі кожного студента (від вибору за власним уподобанням „своєї ролі” у проведенні дослідження до індивідуальної роботи та відповідальності);

- послідовне накопичення досвіду дослідницької діяльності (від колективного планування, проведення, аналізу, оформлення, презентації роботи до індивідуального);

- поступове зростання самостійності (від повністю зініційованої, вмотивованої, організованої педагогом до індивідуальної);

- послідовне підвищення вимог щодо дотримання стандартів наукового дослідження; розширення та урізноманітнення методів наукового пошуку [4, С. 61].

Але без вмілого керівництва, спрямування науково-дослідницької діяльності студента з боку викладача, не можливо досягти значних результатів. Педагог має ознайомити студентів з методами пізнання та дослідження, навчити їх самостійно мислити, приймати відповідальні рішення та прогнозувати їх можливі наслідки, розкривати та активно використовувати внутрішній потенціал.

Вчені виділяють такі характерні риси педагога-дослідника:

1. Орієнтує свою педагогічну діяльність на нові досягнення науки.
2. Неперервно досліджує свою систему роботи, здійснює науковий аналіз її різних складових.
3. Прагне постійно підвищувати результативність своєї праці.
4. Володіє вміннями практичного використання методики педагогічного дослідження.
5. Тяжіє до спілкування з ученими та педагогами-новаторами для ознайомлення з актуальними проблемами вітчизняної й зарубіжної педагогіки, передовим досвідом роботи, інноваційними технологіями, знає про професійні досягнення своїх колег.
6. Конструктивно сприймає нові ідеї, прагне з'ясувати суть, переваги й недоліки без зверхності та скептицизму відносно спроможності.
7. З повагою ставиться до переконань своїх компонентів без категоричного заперечення їхньої точки зору.
8. Має системне мислення, що виявляється в цілісному сприйнятті різних педагогічних явищ, здатності встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, визначати перспективу свого подальшого професійного та загального розвитку, шляхи його досягнення [2].

Педагог-дослідник має володіти наступними групами дослідницьких умінь: *аналітико-синтетичними та інформаційними* (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація інформації; здійснення інформаційного пошуку; опис педагогічних явищ, використовуючи науковий тезаурус);

діагностичними (визначення предмету діагностики; узагальнене вміння розробляти діагностичний інструментарій і описувати техніку його використання; вміння самодіагностики готовності до педагогічної діяльності); *прогностично-проектувальними* (узагальнене вміння моделювати діяльність; вміння передбачати наслідки педагогічного процесу; прогнозувати шляхи виправлення недоліків); *креативно-інноваційними* (знаходити нове в педагогічних явищах; вибирати методичну концепцію власної праці; прогнозувати дослідно-експериментальну роботу) [6, С. 67].

Г.Т. Кловак, провівши дослідження та розробивши модель ступеневої підготовки вчителя до дослідницької педагогічної діяльності, визначає наступні етапи формування фахової компетентності майбутнього вчителя щодо дослідницької педагогічної діяльності, представлені у таблиці 1 [1, С. 347–349].

Таблиця 1.

Етапи	Функції в експериментальній системі	Методичне забезпечення (реалізація складових моделі)	Зміст компонентів фахової компетентності майбутнього вчителя, що формується
Інформаційний	Ознайомлення з особливостями педагогічного фаху, основними вимогами, що ставляться до вчителя в сучасній школі, передання наукової інформації, необхідної для розуміння важливості дослідницької діяльності в роботі вчителя	Вивчення курсу „Вступ до спеціальності”, „Педагогіка”, „Основи педагогічної майстерності”, навчально-педагогічна практика в школі	Позитивне ставлення до вчительського фаху, знання основних вимог до нього; формування соціальних мотивів, позитивної орієнтації на дослідницьку педагогічну діяльність; прагнення до самовдосконалення

Аксіологічний	Засвоєння знань методології педагогічного дослідження, формування дослідницьких умінь	Вивчення дисциплін „Педагогічна діагностика в школі”, „Основи педагогічних досліджень”, „Педагогіка наукової школи”, виконання самостійних студентських наукових досліджень, навчально-педагогічна практика в школі; посилення аксіологічного підходу до змісту інших професійно-педагогічних дисциплін.	Системне оволодіння знаннями педагогіки наукового дослідження у ВНЗ та загальноосвітній школі; засвоєння норм дотримання державних стандартів щодо вимог та оформлення наукової роботи; розвиток умінь оперувати науковою інформацією в різних напрямках пошукової діяльності; оволодіння методами і методиками педагогічного дослідження; формування творчого ставлення до практичної фахової діяльності, бажань самопізнання, самоаналізу, самовдосконалення; вироблення умінь і навичок інноваційної діяльності.
---------------	---	--	---

процесуально-операційно-особистісно (зміни на етапі перетворення) ому рівнях)	Формування позитивної „Я-концепції”, дослідницьких умінь. Творче самовдосконалення, трансформації в навичках організації науково-дослідної роботи в школі.	Аналіз ступеня засвоєння знань і методологій педагогічного дослідження, розвиток позитивного ставлення до своєї дослідницької роботи і до організації дослідницької роботи з учнями; рефлексивна оцінка своїх дій під час проходження педагогічної практики.	Вироблення навичок самоконтролю, самооцінки, вміння об’єктивно визначити розвиток особистісних рис, які забезпечують компетентність учителя-дослідника.
--	--	--	---

Безперечно вагомим є значення дослідницької діяльності для всебічного розвитку особистості на будь-якому з етапів її розвитку, будь-то новонароджена дитина, що лише пізнає світ, будь-то академік, що досяг значних здобутків, але не зупиняється в своєму самовдосконаленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кловак Г. Т. Генеза підготовки майбутнього вчителя до дослідницької педагогічної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах України (кінець XIX – XX століття): дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Кловак Галина Тихонівна. – Київ, 2005. – 531 с.
2. Робота з обдарованими дітьми [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gorodd.blogspot.com/2013/01/blog-post_403.html

3. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2002. — 295 с.

4. Пехота О. М. Основи педагогічних досліджень: від студента до наукової школи : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, І. П. Єрмакова. — Миколаїв : Іліон, 2011. — 340 с.

5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. — Київ : Либідь, 1997. — 376 с.

6. Дудар С. М. Формування дослідницьких умінь та навичок студентів – важлива складова професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / С. М. Дудар. — С. 67–69. — Режим доступу : <http://old.tnpu.edu.ua/php1/include/resurs/kms/22/chapter03.pdf>